

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація.

Матеріали дослідження присвячено питанням ефективного управління ризиками на підприємствах машинобудування.

Ключові слова: *управління ризиками, ефективність, оптимізація, стратегія, машинобудівні підприємства.*

Abstract.

The research materials are devoted to the issues of effective risk management at machine-building enterprises.

Keywords: *risk management, efficiency, optimization, strategy, machine-building enterprises.*

Машинобудівна галузь, яка є важливим двигуном економічного розвитку, зазнає великої кількості викликів та ризиків у сучасних умовах. Зміни в ринкових умовах, швидка еволюція технологій та глобальні тенденції створюють низку складних завдань для машинобудівних підприємств, особливо у сфері управління ризиками. Підприємства зазнають впливу постійних змін у світовому ринковому середовищі. Зміни у тарифах, торгові війни, інші економічні і політичні фактори створюють негативні умови для планування та прогнозування. Швидкий розвиток технологій може надати конкурентні переваги, але також спричиняє технічні ризики і виклики з питань безпеки. Впровадження нових технологій потребує значних інвестицій та може призвести до збільшення технічних ризиків. Залежність від глобальних ланцюгів постачання створює ризик нестабільності у забезпеченні компонентами і матеріалами. Політичні, економічні або природні катастрофи в одній країні можуть мати каскадний ефект на всю галузь.

У зв'язку з особливостями виробництва та специфікою проєктів, машинобудівні підприємства піддаються великому ризику несприятливих подій, таких як технічні збої, затримки виробництва або непередбачені зміни у вимогах клієнтів. Високі витрати на дослідження і розробку, зміни вартості сировини та зростаюча конкуренція можуть призвести до фінансових труднощів для підприємств, що потребує ефективного управління фінансовими ризиками. Необхідно вивчити та вирішити зазначені проблеми на більш глибокому рівні, щоб забезпечити стабільність та оптимальність у цій стратегічно важливій галузі.

На сьогоднішній день “вагомими в теорії ризиків є питання ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків, а теорія ризиків, своєю чергою, відіграє значну роль при прийнятті управлінських рішень щодо дієвого функціонування економіки на мікро-, мезо- чи макрорівні. Результативному функціонуванню та розвитку економіки як системи певного ієрархічного рівня можуть сприяти оновлені підходи до розв’язання відповідних задач стосовно вибору оптимальних управлінських рішень в умовах конкуренції, невизначеності та ризику, де стикаються інтереси різних сторін із своїм баченням економічної ситуації” [1, с. 79].

“Сучасні умови розвитку економіки підприємств викликають необхідність знаходження оновлених підходів і шляхів покращення результативності функціонування підприємств, управління ним на підґрунті системного підходу” [2, с. 191] у контексті невизначеності та ризиків.

Для ефективного управління ризиками на машинобудівних підприємствах залишається невирішеним ряд проблем:

- дефіцит уваги до моніторингу ризиків на підприємствах;
- відсутність ефективної системи оцінки ризиків на етапі планування та проєктування;
- обмежена інтеграція сучасних технологій у процес управління ризиками.

Багато аспектів теоретичного та практичного управління різними видами ризиків, що виникають у процесі функціонування підприємств, були ретельно проаналізовані в наукових дослідженнях різних вітчизняних вчених, серед яких: Буреннікова Н. В. [1-2], Єпіфанова І. Ю. [3],

Тарасова К.І. [4], Вербіцька І. І. [5], Матвієнко-Біляєва Г. Л. [6], Дьяченко Я. Я. [7], Топоркова О. В. [8], Башинська І. О. [9], Рязанова Н.О. [10], Ключ Ю. І. [11], Семенова К.Д. [12], Гуцалюк О.М. [13], Радзіховська Л. М. [14] та інших дослідників. У публікаціях зазначених авторів ризики були детально проаналізовані, виявлені, систематизовані та оцінені з урахуванням їхньої важливості та впливу. Однак, через високу складність проблематики питання щодо найбільш ефективного підходу до зменшення впливу ризиків на машинобудівні підприємства залишається відкритим та потребує подальших досліджень.

Аналіз літературних джерел і досліджень провідних вітчизняних вчених [1-14] та результати обробки нами думок експертів за 2017-2021 рр., котрим слугували керівники провідних підприємств машинобудівної галузі Вінницької області, показують, що для вирішення вищезазначених проблем стосовно управління ризиками на машинобудівних підприємствах можна запропонувати певні шляхи, реалізація яких потребуватиме впровадження відповідного комплексу рішень:

1. Розвиток імплементації системи контролю ризиків: під час впровадження ефективної системи управління ризиками в машинобудівних підприємствах надзвичайно важливим є постійне вдосконалення та впровадження механізмів моніторингу та контролю ідентифікованих ризиків. Даний метод містить наступні етапи:

- аналіз поточного стану;
- визначення потреб;
- створення спеціалізованого підрозділу;
- розробка процедур і політик управління ризиками;
- інтеграція автоматизованих систем та інструментів;
- тестування та впровадження;
- навчання і підтримка;
- моніторинг та аналіз результатів.

2. Впровадження системи оцінювання ризиків на етапі планування та проектування на підприємствах: пропонуємо інтегрувати системи оцінювання ризиків у процес планування та проектування на машинобудівних підприємствах. Основні етапи процесу оцінювання ризиків:

2.1. Ідентифікація ризиків. Процес передбачає систематичне виявлення та документування потенційних ризиків, які можуть вплинути на проект чи загальну діяльність підприємства. Основні аспекти ідентифікації ризиків охоплюють:

- широкий спектр ризиків;
- використання даних та аналітики;
- участь зацікавлених сторін;
- методи ідентифікації ризиків;
- документування та реєстрація ризиків;
- оновлення та постійний моніторинг.

Правильна ідентифікація ризиків дозволяє підприємствам своєчасно розпізнати потенційні проблеми та розробити стратегії для їх мінімізації або уникнення.

2.2. Аналіз ризиків. Цей процес містить декілька ключових кроків та методологій:

- ідентифікація та кількісна оцінка ризиків;
- використання методу матриці “Ймовірність-наслідки”;
- SWOT-аналіз;
- дерево ризиків;
- експертна оцінка;
- сценарний аналіз.

Такі кроки та методи допомагають не лише виявити й оцінити ризики, але і розробити ефективні стратегії управління ними, забезпечуючи стабільність та успіх машинобудівних підприємств.

2.3. Розробка стратегій управління ризиками. Цей процес передбачає наступні ключові аспекти:

2.3.1. Визначення стратегій управління ризиками. На основі проведеного аналізу ризиків, підприємства мають розробити стратегії, які можуть містити:

- уникнення ризику;
- зменшення ризику;
- передача ризику;

- прийняття ризику.

2.3.2. Розробка плану управління ризиками. Після визначення стратегій необхідно розробити детальний план управління ризиками, який містить:

- визначення конкретних дій та заходів;
- розподіл відповідальностей;
- розробка плану реагування на ризики.

2.3.3. Контроль та оцінка ефективності стратегій. Важливим аспектом є періодичний перегляд та оцінка ефективності реалізованих стратегій управління ризиками. Етап містить:

- моніторинг та оцінку результатів;
- внесення корегуючих змін.

3. Інтеграція передових технологій у сферу управління ризиками в машинобудівній галузі. Сучасні машинобудівні підприємства зіштовхуються з необхідністю активного впровадження передових технологічних рішень та інструментів у контексті управління ризиками. Серед таких інструментів можна виділити програмне забезпечення для детального аналізу і моделювання ризикових ситуацій, системи моніторингу та контролю ризиків у реальному часі для прогнозування та ідентифікації потенційних ризиків.

Ключові аспекти використання новітніх технологій у процесі управління ризиками на машинобудівних підприємствах:

- застосування аналітичного програмного забезпечення;
- використання систем управління проектами;
- впровадження систем моніторингу та трекінгу;
- застосування хмарних технологій.

4. Розвиток культури управління ризиками представляє собою всебічний підхід, спрямований на розвиток системного та інтегрованого розуміння важливості управління ризиками на всіх рівнях організації. Цей процес містить кілька ключових компонентів:

- залучення керівництва;
- освіта та навчання персоналу;
- комунікація та зворотний зв'язок;
- ідентифікація та аналіз ризиків на різних рівнях підприємства;
- відповідальність та заохочення.

Розвиток культури управління ризиками в машинобудівній галузі має на увазі не тільки впровадження процедур та політик, а й формування свідомого ставлення до ризиків, розвиток навичок та компетенцій співробітників, а також створення сприятливого середовища для неперервного вдосконалення та адаптації.

Управління ризиками на машинобудівних підприємствах є важливим елементом для досягнення ефективності та стійкого розвитку підприємств. Ефективний ризик-менеджмент допомагає підприємствам впевнено керувати потенційними загрозами та несприятливими обставинами, що можуть виникнути у процесі виробництва. Розглянуті стратегії управління ризиками дозволяють підприємствам знижувати витрати, забезпечувати сталість виробництва та збільшувати фінансову стійкість. Відповідно до цього, можна зробити висновок про важливість та необхідність системного підходу до управління ризиками на машинобудівних підприємствах для забезпечення їхньої стійкості та конкурентоспроможності в глобальному ринковому середовищі.

Наші подальші дослідження будуть зосереджені на розробці відповідних стратегій управління ризиками та методів вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності підприємств в умовах невизначеності та ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буреннікова Н. В. Деякі аспекти аналізу ризиків процесів функціонування систем на основі показників складових результативності з використанням ігрових моделей. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»* № 4. Травень, 2021. С. 79-83. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.05.2021.012>.
2. Буреннікова Н. В. Теорія та філософія результативності функціонування підприємств як систем: оновлений погляд на шляхи реалізації функцій та управління. *Бізнес Інформ.* 2021. № 6. С. 190-196. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-6-190-196>.
3. Спіфанова І. Ю., Панкова В. Д., Ткачук Л. М. Стратегічне управління ризиками в системі управління персоналом. *Вісник Хмельницького національного технічного університету. Серія "Економічні науки".* 2021. № 6. С. 12-15. <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-300-6-2>

4. Семенова К.Д., Тарасова К.І. Організація системи управління ризиками на підприємстві. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць* за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін., Одеса: ОНЕУ. 2015. Вип. 3. № 58. С. 221–227.
5. Вербіцька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталый розвиток економіки*. 2013. № 5. С. 282–291. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_5_37.
6. Матвієнко-Біляєва Г. Л. Ризик-менеджмент як сучасна система ефективного управління ризиками підприємницьких структур. *Молодий вчений*. 2018. № 4. С. 814–818. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4867>.
7. Дьяченко Я. Я. Удосконалення системи управління ризиками інвестиційних проєктів. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 4 (85). С. 17–29. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2018_4_3.
8. Топоркова О. В., Акімова Н. С., Наумова Т. А. Стратегічні аспекти управління ризиками для забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 8. С. 237–243. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-8-237-243>.
9. Башинська І. О. Ризикостійкість як критерій безпекоорієнтованого управління промисловим підприємством. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 330–336. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-330-336>.
10. Рязанова Н.О. Формування системи управління ризиками на промислових підприємствах. *Академічний огляд*. 2022. № 1(56). С. 63–71. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-1-56-7>.
11. Клюс Ю. І., Водяник Р. В. Економічна ризикостійкість як основа механізму управління інноваційним розвитком підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 3(69). С. 74–79. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-3\(69\)-74-79](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-3(69)-74-79).
12. Семенова К.Д., Тарасова К.І. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання: монографія. Одеса: Гуляєва В.М., 2017. 234 с. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6611>.
13. Гуцалюк О.М., Гаврилова Н.В., Котлубай В.О. Сучасні особливості управління ризиками в контексті стратегічного розвитку підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40). С. 74–79. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).74-79](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).74-79).
14. Радзіховська Л. М., Івашук О. В. Сутність поняття «економічний ризик»: ретроспектива та сучасність. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 7-8 (1). С. 4-7. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2015_7-8%281%29_2.

Гордійчук Андрій Павлович - аспірант кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: gordiichuk.vntu@gmail.com.

Науковий керівник: Буреннікова Наталія Вікторівна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: n.burennikova@ukr.net.

Gordiichuk Andrii P. – Postgraduate Student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: gordiichuk.vntu@gmail.com.

Scientific supervisor: Burennikova Nataliia V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: n.burennikova@ukr.net.